

the first two years of life. The first year of life is the most critical period for the development of the brain.

The second year of life is the most critical period for the development of the brain.

The third year of life is the most critical period for the development of the brain.

The fourth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The fifth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The sixth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The seventh year of life is the most critical period for the development of the brain.

The eighth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The ninth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The tenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The eleventh year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twelfth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The thirteenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The fourteenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The fifteenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The sixteenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The seventeenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The eighteenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The nineteenth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twentieth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twenty-first year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twenty-second year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twenty-third year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twenty-fourth year of life is the most critical period for the development of the brain.

The twenty-fifth year of life is the most critical period for the development of the brain.

E.M. FORSTER • Cennet Dolmuşu

© 2002 İletişim Yayıncılık A.Ş., Çağdaş Dünya Edebiyatı / 1. BASIM
2002, İstanbul (1 baskı)

Collected Short Stories

- © 1947 The Provost and Scholars of King's College, Cambridge
Bu kitabın yayın hakları Onk Telif Hakları Ajansı aracılığıyla alınmıştır.
- © Önsöz: James McConkey, "Two Anonymous Writers: E.M. Forster and Anton Chekhov", *E.M. Forster: A Human Exploration - Centenary Essays*, ed. G.K. Das ve John Beer, The Macmillan Press, 1979.
Önsözün hakları Springen Customer Service Center aracılığıyla alınmıştır.
- © Sonsöz: Dominic Head, "Forster and the Short Story",
The Cambridge Companion to E.M. Forster, ed. David Bradshaw,
Cambridge University Press, 2008.

İletişim Yayınları 822 • İletişim Klasikleri 139

ISBN-13: 978-975-05-2968-9

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 2. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Güneş Akkor, Barış Özkul

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Thomas Edwin Mostyn, "Gümüş ve Altın", 1918

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

E.M. FORSTER
Cennet Dolmuđu

Collected Short Stories

ÇEVİREN
Roza Hakmen

YAZARIN VE JAMES MCCONKEY'İN ÖNSÖZLERİ
VE DOMINIC HEAD'İN SONSÖZÜYLE

EDWARD MORGAN FORSTER Ailesinin Londra'da Dorset Meydanı'ndaki evinde 1879'un ilk sabahı dünyaya geldi. Edward Morgan Llewellyn Forster adlı bir mimar ile Alice Clara "Lily" Whichelo'nun tek çocuğuydu. Babasını erken yaşta kaybeden Forster, Tonbridge Okulu'nda öğrenim gördükten sonra King's College, Cambridge'e kabul edildi ve burada önce klasik filoloji, daha sonra tarih eğitimi gördü. Kolejiyle hayat boyu bağı koparmayan Forster, olgunluk döneminde fahri öğretim üyeliği alacak ve dersler verecekti. Okul günlerinde Leonard Woolf, Lytton Strachey ve John Maynard Keynes gibi Bloomsbury Grubu üyeleriyle arkadaşlık kurdu; yazarlık kariyeri boyunca da bu grubun uzak çevresinde yer almayı sürdürdü. Altı romanından dördü Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önce yayımlanmıştır: *Meleklerin Uğramadığı Yer* (1905), *The Longest Journey* (En Uzun Yolculuk, 1907), *Manzaralı Bir Oda* (1908) ve *Howards End* (1910). Savaş yıllarında İskenderiye'de Kızıl Haç yararına görev yapan Forster, savaş sonrasında daha önce de ziyaret ettiği Hindistan'a giderek Dewas Mihiracesi'nin yanında özel kalemlik yaptı. On yıl arayla yaptığı iki Hindistan seyahati sonrasında *Hindistan'a Bir Geçit* romanını bitirmiş ve 1924 yılında yayımlamıştır. Edebiyat çevrelerinin ve halkın övgülerle karşıladığı roman aynı zamanda Femina-Vie Heureuse ve James Tait Black Memorial Ödülü'nü de kazanmıştır. Bu başarılarına rağmen Forster'ın yazarlık ve üretkenlik konusunda ciddi şüpheleri devam etmiş ve hayat boyu yakasını bırakmamıştır. Kişisel hayatını gizli tutan ve günlüğüne, "Böyle davranmaya devam edersem iyiden iyiyeye tuhaflaşacak ve sevimsizleşeceğim," diye yazan Forster'ın savaştan önce kaleme aldığı, homoseksüel ögeler taşıyan romanı *Maurice* de yazarın ölümünden sonrasında değin yayımlanmamıştır. Buna rağmen Forster üretken bir edebiyat eleştirmeniydi; çeşitli süreli yayımlara incelemeler ve denemeler yazmış, Cambridge'de edebiyat üzerine verdiği bir dizi dersi *Roman Sanatı* (1927) adıyla kitaplaştırmıştır. Aldığı fahri doktora sonra hayatının geri kalanını Cambridge'de geçirdi. Forster'ın diğer eserleri arasında *Cennet Dolmuşu* (1911) ve *The Eternal Moment* (Ebedi An, 1928) adlı iki öykü derlemesi, iki deneme kitabı, iki biyografi, İskenderiye üzerine yazdığı iki kitap bulunur. 1949 yılında kendisine layık görülen şövalyelik unvanını reddetse de, 1969 yılında liyakat nişanını aldı. 1970 yılında doksan bir yaşında hayatını kaybetti. Külleri bir gül bahçesine döküldü. Eserlerinde Victoria Devri'nin sınıfçı ve ahlakçı tutumunu ve sömürgeciliği eleştiren Forster, özel hayatında olduğu gibi edebiyatında da çelişkileri ve belirsizlikleri benimsemiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖYKÜLERE DAİR GÖRSELLER	7
KRONOLOJİ	13
ÖNSÖZ	
İKİ İSİMSİZ YAZAR: E.M. FORSTER VE ANTON ÇEHOV / JAMES MCCONKEY	21

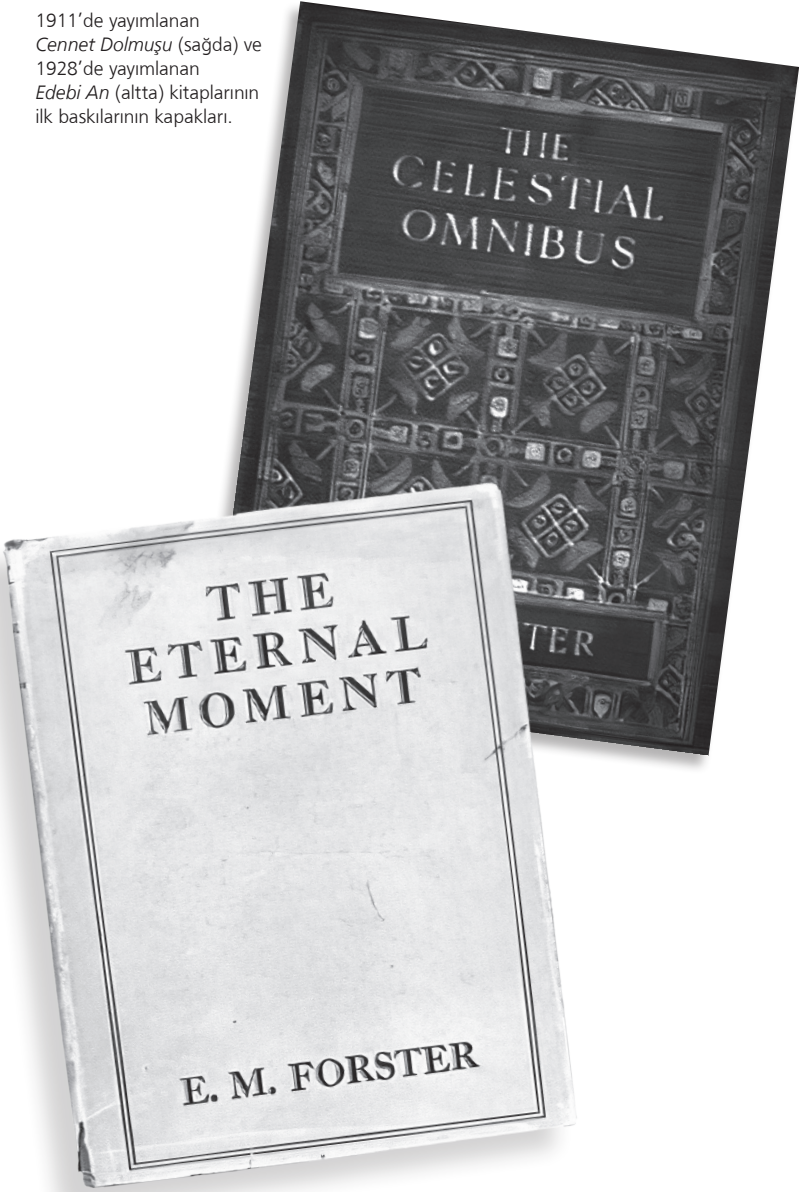
Cennet Dolmuşu

Önsöz	39
<i>Bir Paniğin Öyküsü</i>	43
<i>Çitin Öteki Tarafı</i>	71
<i>Cennet Dolmuşu</i>	79
<i>Öteki Âlem</i>	99
<i>Vaizin Arkadaşı</i>	129

Kolonos Yolu	139
Makine Duruyor	155
Ne Anlamı Var?	195
Mrs. Andrews	217
Eşgüdüm	223
Siren'in Öyküsü	233
Ebedi An	243
SONSÖZ	
FORSTER VE ÖYKÜ / DOMINIC HEAD	281

1911'de yayımlanan
Cennet Dolmuşu (sağda) ve
1928'de yayımlanan
Edebi An (altta) kitaplarının
ilk baskılarının kapakları.

"Bir Paniğin Öyküsü" nün geçtiği Ravello, İtalya (üstte) ve "Öteki Âlem" öyküsünün geçtiği Hertfordshire, İngiltere' den (altta) 20. yüzyılın başına ait manzaralar.

20. yüzyılın başından "Cennet Dolmuşu"nun geçtiği Surbiton manzarası ve dönemin atlı dolmuşlarına ait bir fotoğraf.

Bir Paniğin Öyküsü

I

Hiç kuşkusuz, Eustace'ın gidişatı –buna gidişat denilebilirse eğer– Ravello'nun tepesindeki kestane ormanında geçirdiğimiz öğle sonrasında belirlenmişti. Hemen itiraf edeyim: Ben basit, sade bir insanım, edebi üslup konusunda hiçbir iddiam yok. Bununla birlikte, bir olayı abartmadan anlatabilmek gibi bir meziyetim de vardır; işte bu yüzden, sekiz yıl önce yaşadığımız olağanüstü olayları tarafsız bir bakış açısıyla aktarmaya karar verdim.

Son derece şirin bir belde olan Ravello'nun küçük, şirin otelinde çok hoş insanlarla tanıştık. Robinson kız kardeşler, o sıralar on dört yaşlarında olan yeğenleri Eustace'la birlikte altı haftadır oradaydılar. Mr. Sandbach da bir süredir oradaydı. İngiltere'nin kuzeyinde rahipken sağlık sorunları yüzünden istifa etmek zorunda kalmıştı; toparlanmak üzere geldiği Ravello'da, Eustace'ın –ne yazık ki pek yetersiz olan– eğitimini ele almış, onu seçkin özel okullarımızdan birine hazırlamaya çalışmaktaydı. Ayrıca, sözde ressam Mr. Ley-

land ve son olarak da, otelin sevimli sahibesi Signora Scafetti'yle İngilizce bilen sevimli garson Emmanuele vardı; ne var ki sözünü ettiğim günlerde, Emmanuele, hasta babasını ziyarete gittiği için aramızda değildi.

Karım, iki kızım ve ben de bu küçük topluluğa katıldık ve sanırım memnuniyetle karşılandık. Ne var ki, saydığım kişilerin çoğundan hoşlandığım halde, ikisine hiç kanım ısınmadı. Bunların biri ressam Leyland, diğeri de Robinson kız kardeşlerin yeğeni Eustace'tı.

Leyland düpedüz kibirli ve sevimsiz bir adamdı; bu özellikleri, anlatımda çeşitli örneklerle açığa çıkacağı için şimdilik üzerinde durmayacağım. Ama Eustace sevimsiz olmanın da ötesinde, kelimelerle anlatılamayacak kadar iticiydi.

Genel olarak oğlan çocuklarını severim, dolayısıyla yakınlık kurmaya hazırdım. Kızlarımla birlikte onu gezmeye davet ettik: Gelemezmiş, yürümek pek zahmetliymiş. Sonra bizimle yüzmeye gelmesini önerdim: Gelemezmiş, yüzme bilmiyormuş.

“Her İngiliz genci yüzmeyi öğrenmelidir,” dedim, “ben sana öğretirim.”

“Eustace, hadi yavrum, bu fırsatı kaçıрма,” dedi Miss Robinson.

Ama Eustace sudan korktuğunu söyledi! –Sudan korkan bir delikanlı!– Ve ben de ısrar etmedim elbette.

Çalışkan bir çocuk olsaydı, o kadar aldırılmazdım, ama Eustace ne oyunda gayretliydi ne de derslerinde. En sevdiği faaliyetler, terasta bir şezlongta uzanmak ve ayaklarını sürüye sürüye, omuzları çökük, tozlu anayolda aylak aylak dolaşmaktı. Doğal olarak rengi solgun, göğsü içine çökük ve kasları gelişmemişti. Halaları narin bir çocuk olduğu kanısındaydılar; asıl derdi disiplin eksikliğiydi.

O unutulması imkânsız gün, hep birlikte tepedeki kestaneye ormanında piknik yapmaya karar vermiştik; bir tek Ja-

net, suluboya katedral resmini bitirmek için bizimle gelmeyip otelde kalmıştı; maalesef pek başarılı bir girişim olmadı.

Bu ilgisiz ayrıntıları o gün olanlardan ayıramadığım için konuyu dağıtıyorum; piknik boyunca aramızda geçen konuşmalar için de aynı şey söz konusu: Hepsi zihnime bir bütün olarak kazıldı. İki saatlik bir tırmanıştan sonra, Robinson kız kardeşleri ve karımı taşımış olan eşekleri bırakıp hep birlikte vadiye yürüdük; adının Vallone Fontana Caroso olduğunu daha sonra öğrendim.

O günden önce de, daha sonra da, pek çok güzel manzara gördüm, ama bu kadar güzelini az gördüm. Vadi fincan biçiminde, dev bir çukurla son buluyor, etraftaki sarp dağlardan akan dereler bu çukura dökülüyordu. Hem vadi, hem dere boyları hem de dere boylarını ayıran tepeler, yemyeşil kestane ağaçlarıyla kaplıydı; dolayısıyla manzara, sanki çok parmaklı, avucu havaya çevrilmiş yeşil bir el çırpınarak bizi yakalamaya çalışıyormuş gibi bir izlenim uyandırıyor. Vadinin derinliklerinde Ravello'yu ve denizi görebiliyorduk, ama başka bir dünyanın var olduğuna dair tek belirti de buydu.

“Ah, ne kadar güzel bir yer,” dedi kızım Rose. “Resmi yapılırsa, bir şaheser olurdu!”

“Doğru,” dedi Mr. Sandbach, “Avrupa'nın meşhur galerileri, duvarlarında böyle bir manzarayı sergilemekten gurur duyardı.”

“Aksine,” dedi Leyland, “pek vasat bir resim olurdu. Hatta resmedilmesi imkânsız.”

“Neden ama?” dedi Rose, ressama layık olduğundan çok daha fazla saygı göstererek.

“Bir kere,” diye cevap verdi Leyland, “tepenin çizgisi gökyüzüne dayanılmaz bir diklikte, dümdüz uzanıyor. O çizgiyi bölüp çeşitlendirmek gerekir. Ayrıca çevremizdeki bütün renkler çiğ ve tekdüze.”

“Ben resimden anlamam,” diye konuşmaya katıldım, “an-

ladığımı da iddia etmem. Ama bir şeye baktığımda güzel olup olmadığını anlarım; bu manzaradan da son derece memnunuzum.”

“Memnun olmamak mümkün mü!” dedi Robinson kız kardeşlerin büyüğü; Mr. Sandbach da onayladı.

“Heyhat!” dedi Leyland. “Hepiniz ressamın doğaya bakışıyla fotoğrafçının bakışını birbirine karıştırıyorsunuz.”

Zavallı Rose yanında fotoğraf makinesini getirmiş olduğundan, bu sözleri düpedüz kabalık olarak yorumladım. Bir tatsızlık çıkmasını istemediğim için sırtımı dönmekle yetindim ve öğle yemeği hazırlığı yapan karımla Miss Mary Robinson’a yardım ettim – pek ahım şahım bir yemek değildi.

“Eustace, gel bize yardım et yavrum,” dedi halası.

Eustace o sabah her zamankinden de huysuzdu. Her zamanki gibi gelmek istememiş, halaları da otelde kalıp Janet’in başına bela kesilmesine neredeyse razı olmuşlardı. Ama ben, onların izniyle spor konusunda Eustace’a oldukça sert bir nutuk çekmiştim; sonuçta bizimle gelmeyi kabul etmişti, ama her zamankinden de suskun ve somurtkandı.

Eustace itaat konusunda pek başarılı sayılmazdı. Her talimata mutlaka önce itiraz eder, sonra homurdana homurdana yerine getirirdi. Benim bir oğlum olsa, mutlaka tartışmadan ve hevesle itaat etmesi konusunda ısrarlı olurum.

Sonunda, “Geliyorum... Mary... Hala,” diye cevap verdi ve bir ağaç dalını yontarak düdüğü yapıp oyalandıktan sonra, bizim bütün hazırlıkları tamamladığımızdan emin olunca, yanımıza geldi.

“Lütfettiniz, beyefendi!” dedim. “Her iş bittikten sonra nihayet gelip hazıra konuyorsunuz bakıyorum.” Şaka yolu paylamalara hiç katlanamayan Eustace iç geçirdi. Miss Mary, benim bütün itirazlarıma rağmen, ısrarla Eustace’a tavuğun kanadını vermek gibi bir hata yaptı. Gayet iyi hatırlıyorum, güneşin, temiz havanın, ormanın tadını çıkaraca-

ğımıza, şımarık bir çocuğun ne yemesi gerektiği konusunda münakaşa ettiğimizi düşünüp bir anlık öfkeye kapıldım.

Ama yemekten sonra Eustace o kadar göze batmadı. Bir ağacın dibine oturarak düdüğünü yonttu. Bir kez olsun bir işle meşgul olmasına şükrettim. Bizler de yere uzanıp *dolce far niente*¹ yaptık.

Güneyin tatlı kestaneleri, bizim irikıyım Kuzeylilerle kıyaslandığında, çelimsiz yeniyetmeler gibidirler. Ama dağları ve vadileri alımlı bir tül gibi baştanbaşa sarmalamışlardı; sadece iki düzlük vardı, biri bizim oturduğumuz yerdı.

Kesilmiş olan bu birkaç ağaç yüzünden Leyland mal sahibine verip veriştirmeye başladı.

“Doğa bütün şiirselliğini kaybediyor,” diye haykırıyordu, “Gölleri, bataklıkları kurutuluyor, denizleri dolduruluyor, ormanları kesiliyor. Nereye baksak, bayağılığın, perişanlığın yayıldığını görüyoruz.”

Mülkler konusunda tecrübe sahibi olduğumdan, ağaç kesiminin büyük ağaçların sağlığı bakımından gerekli olduğunu söyledim. Ayrıca, mülk sahibinin topraklarından hiçbir gelir elde etmemesini beklemek makul değildi.

“Manzaraya ticari açıdan bakarsanız, mal sahibinin yaptıkları sizi memnun edebilir. Ama benim için bir ağacın paraya dönüştürülebileceğini düşünmek bile iğrenç bir şey.”

“Doğanın armağanlarını değer taşıdıkları için itici bulmanın mantığını anlayamıyorum,” diye kibarca cevap verdim.

Cevabım Leyland’ı susturmadı. “Ne olursa olsun,” diye devam etti, “hepimiz umarsızca bayağılığa gömülmüş durumdayız. Kendimi bunun dışında tutmuyorum. Nereisler’in denizleri, Oreaslar’ın dağları terk etmesi, Pan’ın artık ormanlarda barınmaması hep bizim yüzümüzden, utanç duymalıyız.”

“Pan!” diye haykırdı Mr. Sandbach; yumuşak sesi, koca-

1 (It.) Tatlı tatlı tembellik etmek.

man, yeşil bir kiliseyi andıran vadide yankılandı. “Pan öldü. Bu yüzden artık ormanlarda barınmıyor.” Sonra, İsa’nın doğumu sırasında kıyıya yakın seyrederken, gür bir sesin üç kez, “Yüce Tanrı Pan öldü,” dediğini işiten denizcilerin çarpıcı öyküsünü anlattı.

“Evet. Yüce Tanrı Pan öldü,” dedi Leyland. Sanatkârların pek sevdiği o sahte ıstırap havasına büründü. Bu arada purosunu sönmüştü benden kibrit istemek zorunda kaldı.

“Ne kadar ilginç,” dedi Rose. “Keşke biraz antik çağ tarihi bilseydim.”

“Öğrenmeye değmez,” dedi Mr. Sandbach. “Değil mi Eustace?”

Eustace düdüğünü bitirmekteydi. Halalarının sergilemesine izin verdiği çatık kaşlı öfkeyle başını kaldırıp baktı ve cevap vermedi.

Konuşma çeşitli konulara dağılarak devam etti, sonra susuldu. Mayıs ayının bulutsuz bir öğle sonrasıydı, körpe kestane yapraklarının açık yeşil tonu göğün koyu maviliğiyle gözü okşayan bir karışıklık oluşturuyordu. Manzarayı daha iyi görebilmek için hepimiz küçük düzlüğün kenarına oturmuştuk, arkamızdaki kestane fidanlarının gölgesi yetersizdi. Bütün sesler kesildi; en azından benim hatırladığım bu; Miss Robinson’ın fark ettiği ilk huzursuzluk işareti, kuşların yaygarasıymış. Bütün sesler kesildiğinde bile, uzaktaki ulu bir kestane ağacının iki dalının, ağaç sallandıkça birbirine sürtünüşünü işitebiliyordum. Sürtünme sesi giderek seyrelti ve sonunda o ses de kesildi. Vadinin yeşil parmaklarını seyrediyordum, her şey mutlak bir kıpırtısızlığa gömülmüştü; doğa sakinken sık sık yaşadığımız gerilim duygusu, yavaşça beni pençesine alıyordu.

Ansızın hepimiz, Eustace’ın düdüğünden çıkan irkiltici sesle, elektrik çarpmış gibi sarsıldık. Hayatımda duyduğum en kulak tırmalayıcı, en şiddetli sestiydi.

“Eustace,” dedi Miss Mary Robinson, “zavallı Julia Hala'nın başını ağrıtacaksın yavrum.”

Görünüşe bakılırsa uyumakta olan Leyland yerinde doğruldu.

“Oğlan çocuklarının yüceliğe, güzelliğe karşı tamamen du-yarsız olması anlaşılır gibi değil,” dedi. “Böyle bir yerde hu-zurumuzu bozmanın yolunu bulabileceğini düşünemezdim.”

Sonra o korkunç sessizlik tekrar üzerimize çöktü. Ben ayağa kalkmış, karşıdaki yamaçta açık yeşilleri koyu yeşile dönüştürerek esen hafif rüzgârı seyretmekteydim. Dayana-ğı olmayan uğursuz bir önseziye kapılarak arkama döndü-gümde, hayretler içinde ötekilerin de ayağa kalkmış aynı şe-yi seyretmekte olduğunu gördüm.

Daha sonra olanları mantıklı bir biçimde anlatmam müm-kün değil; ama utanmadan itiraf edebilirim ki, tepemde pür-rüzsüz, masmavi gökyüzü, altımda baharla yeşermiş orman, çevremde iyi yürekli dostlar olduğu halde, müthiş bir kor-kuya kapıldım; böyle bir korkuyu ne daha önce ne daha son-ra yaşadım, bir daha da yaşamak istemem. Diğerlerinin göz-lerinde de çıplak, anlaşılmaz bir korku okunuyor, ağızları nafîle konuşmaya, elleri nafîle hareket etmeye çalışıyordu. Oysa çepeçevre bollukla, güzellikle, huzurla sarmalanmış-tık, her şey kıpırtısızdı, sadece o hafif esinti, şimdi bizim bu-lunduğumuz yamaçtan yukarı yol almaktaydı.

İlk önce kimin harekete geçtiği konusunda daha sonra bir anlaşmaya varamadık. Ama şunu söyleyebilirim ki, bir sani-ye içinde hepimiz çılgınca koşmaya başlamıştık. Leyland en öndeydi, arkasında Mr. Sandbach, sonra karım. Ama çok kı-sa bir an gördüm onları; düzlüğü aşır ormana girdim, çalıla-rın, kayaların üzerinden atlayarak, kurumuş dere yataklarını izleyerek aşağıdaki vadiye kadar hep koştum, koştum. Koşar-ken gökyüzü kapkara olsa, ağaçlar yeni bitmiş ot olsa, yamaç düz bir yol olsa fark etmezdim; hiçbir şey görmüyor, işitmi-

yor, hissetmiyordum, çünkü hem bütün duyularım hem de zihnim tıkanmıştı. Başka zamanlar yaşamış olduğum türden manevi bir korku değildi bu; kulaklarımı tıkayan, gözümün önüne bir perde çeken, ağzımı kötü tatlarla dolduran yabani, zorba, maddi bir korkuydu. Sonra geride bıraktığı duygu ise sıradan bir aşağılanmışlık hissi değildi; çünkü insani bir korku değil, hayvani bir korkuydu yaşadığım.

II

Olayın sonunu da başından daha anlaşılır biçimde aktarmayacağım, çünkü korkumuz, geldiği gibi sebepsiz geçti. Ansızın tekrar görmeye, işitmeye başladım, öksürüp boğazımı temizledim. Arkama bakınca diğerlerinin de durduğunu gördüm; az sonra yine bir araya toplanmıştık, ama tekrar konuşabilmemiz, hele konuşmaya cesaret etmemiz, epey zaman aldı.

Kimse ciddi bir zarara uğramamıştı. Zavallı karımın bileği burkulmuş, Leyland'ın bir tırnağı bir ağaç kabuğuna takılıp kopmuştu, benim de kulağımda sıyrıklar vardı. Duruncaya kadar farkına bile varmamıştım.

Hepimiz suskunduk, soran bakışlarla birbirimize bakıyorduk. Ansızın Miss Mary Robinson korkunç bir çığlık attı. "Yüce Tanrım! Eustace nerede?" Mr. Sandbach tutmasa, yere düşecekti.

"Geri dönmemiz gerek, hemen geri dönmeliyiz," dedi kızım Rose; aramızda en sakin görünen oydu. "Ama iyi olduğunu sanıyorum... Hissediyorum."

Leyland o kadar korkak bir adamdı ki, geri dönmeye itiraz etti. Ama azınlıkta olduğunu görünce, tek başına kalmaktan korkarak boyun eğdi. Rose'la ben zavallı karıma destek olduk, Mr. Sandbach'la Miss Robinson, Miss Mary'ye yardım-

cı oldular ve on dakikada indiğimiz bayırı ağır ağır, sessizce yürüyerek kırk dakikada tırmandık.

Kimse olanlar hakkında fikir yürütmek istemediğinden, konuşmalar doğal olarak kopuktu. En konuşkan olanımız Rose'du; olduğu yerde kalmaktan son anda vazgeçtiğini söyleyerek hepimizi şaşırttı.

“Yani ko... kaçmak istemedin mi?” dedi Mr. Sandbach.

“Elbette korktum,” kelimeyi ilk kullanan Rose'du, “Ama nedense, olduğum yerde kalırsam farklı olacakmış, hiç korkmayacakmışım gibi bir hisse kapıldım.” Rose hiçbir zaman düşüncelerini açıkça ifade edemez; yine de, en gencimiz olduğu halde o korkunç dakikalarda metanetini hepimizden uzun süre korumuş olması, dikkate değer.

“Annemin koşmaya başladığını görmeseydim kalırdım herhalde,” diye devam etti.

Rose'un hissettikleri, Eustace'la ilgili olarak bizi biraz rahatlattı. Ama kestane ağaçlarıyla kaplı yamacı zar zor tırmanıp küçük düzlüğe yaklaşırken hepimizin içinde kötü bir şey olacakmış gibi bir önsezi vardı. Düzlüğe vardığımızda hepimizin dili çözüldü. Düzlüğün karşı tarafında yemeğimizin artıkları duruyor, biraz ötede de Eustace sırtüstü uzanmış, kıpırtısız yatıyordu.

Oldukça serinkanlı davranarak hemen seslendim: “Hey, küçük maymun! Ayağa fırla!” Ama cevap gelmedi, zavalı halaları kendisiyle konuştuğunda da bir cevap alamadılar. Yanına yaklaştığımız sırada, gömleğinin manşetinden yeşil bir kertenkelenin dışarı fırladığını görüp dehşete kapıldım.

Hepimiz durmuş, orada sessizce yatan Eustace'ı seyrediyorduk; kulaklarım, az sonra başlayacak ağlamaların, haykırımların beklentisiyle çınlamaya başlamıştı.

Miss Mary, Eustace'ın yanına diz çöküp uzun otların arasında kasılıp kalmış olan eline dokundu.

Bunun üzerine, Eustace gözlerini açıp gülümsedi.